

פרשת בלק ההודאה מבטלת השנאה

בלק פחד מישראל בלא סיבה

הגמרא בבבא בתרא (דף יד:) אומרת, "משה כתב ספרו ופרשת בלעם", עצם כתיבת הפרשה תמוה, את ברכות בלעם צריך לכתוב, אולם מדוע התורה מפרטת את כל המשא ומתן בין בלעם לבלק, מדוע התורה כה מאריכה?

ביאור הדברים בהקדם מהלכה של הפרשה. בלעם הרשע חפץ לקלל את ישראל על פי הזמנתו של בלק מלך מואב. עם ישראל בדרכם לארץ המובטחת, עברו את ים המלח ממערבו. הקיפו את אדום עמון ומואב ולא התגרה בם. המשיכו צפונה אל עבר ארץ סיחון מלך האמורי, ועוג מלך הבשן וכבשו את ארצם, עבר הירדן המזרחי עד הר החרמון, וכעת שבו על עקבותיהם וחנו לדרומה של ארץ סיחון ועוג, צפונית לים המלח וארץ מואב, בכדי להיכנס בירדן לארץ כנען מול יריחו.

אומר הפסוק (במדבר כב, ג-ד) "וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי. ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא ויקץ מואב מפני בני ישראל". בלק מלך מואב פחד מאוד מבני ישראל שהגיעו לגבול ארצו, שמא יעלו אליו למלחמה ויכבשו את ארצו. אף שאין תועלת בלחימה עמם, עם ישראל עתידים להיכנס דרך ארץ סיחון ועוג, ולכך כאשר הם יצאו להילחם בישראל ומנעו את המעבר השיבו ישראל במלחמה, בשונה מאדום שיצא למלחמה כנגדם, ולא השיבו לו במלחמה אלא קמו והלכו להם. ונמצא שאין מקום לפחדו של בלק מהפורענות שמא יכבשו את ארצו.

ישראל שמחו והודו להשי"ת בזמן הסכנה

נעמיק יותר. הנהגת עם ישראל הפוכה מהנהגת מואב. בלק ועמו מפחדים על חייהם, ולכן הם חפצים להרחיק מעליהם את ישראל. בהרגשתם מבאר רש"י: "וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי", אמר אלו שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם, אנו על אחת כמה וכמה. לפיכך "ויגר מואב". "יגר", לשון מורא, כמו (איוב יט, כט) "גורו לכם". "ויקץ מואב", קצו בחייהם. הקב"ה גלגל שבלק שאין סיבה להיותו בפחד כלל, כי עם ישראל אין בדעתם לבוא להילחם בו, מפני שנצטוו שלא להילחם בו, יהא שרורי בפחד נורא שמא יבואו בני ישראל לכבוש את ארצו, כפי שכבשו את

ארץ סיחון ועוג, ופחד זה הוא פחד נורא - "ויגר מואב". לשון "מורא" מעיד על חוזקו של הפחד שהיו שרורים המואבים, עד כדי שהגיעו לכדי קצו בחייהם, מחמת מחשבתם שיכבשו בני ישראל את ארצם ויכלו את העם המואבי כולו.

עם ישראל שריו בסכנה קיומית עצומה שלא עמדו בה מעולם, וראוי שיהיו בפחד נורא. בלעם כוחו בפיו, יכול להמיט כליה על העם כולו. אך עם ישראל אינם מודעים לסכנה. הם הפכו של בלק שפחד בלא טעם, עם ישראל שמחו בזמן הסכנה. זכותם להינצל היא מכוח ההודאה על נס קודם שאירע להם. עם ישראל כבשו את ארץ סיחון ועוג הנמצאת בצפונה של ארץ ישראל, ושבו דרומה אל מול פני יריחו שם הם עתידים להיכנס לארץ.

מביא רש"י (במדבר כא, טו-טז):

לפי שהיו ההרים גבוהים והנחל עמוק וקצר וההרים סמוכים זה לזה, אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חבירו בהר מזה, והדרך עובר תוך הנחל. אמרו אמוריים כשיכנסו ישראל לתוך הנחל לעבור, נצא מן המערות בהרים שלמעלה מהם ונהרגם בחצים ואבני בליסטראות. והיו אותן הנקעים בהר של צד מואב ובהר של צד אמוריים היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים בולטין לחוץ, כיון שבאו ישראל לעבור נודעו על ההר של ארץ ישראל, כשפחה היוצאת להקביל פני גבירתה, ונתקרב לצד הר של מואב ונכנסו אותן השדים לתוך אותן נקעים והרגום. אמר הקב"ה מי מודיע לבני הנסים הללו. המשל אומר נתת פת לתינוק הודיע לאמו. לאחר שעברו חזרו ההרים למקומם והבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרגים וזרועות ואיברים ומוליכתן סביב המחנה וישראל ראו ואמרו שירה.

עם ישראל אינם יכולים לדעת מנס עצום זה שנעשה קודם בואם, לכך הקב"ה הודיע להם את הנס. מוסיף רבי עובדיה מברטנורא (אבות ה, ו) מהו "פי הבאר", "ויש אומרים, שפתחה פיה ואמרה שירה, שנאמר (במדבר כא, יז) "עלי באר ענו לה". עם ישראל שר את שירת הבאר (במדבר כא, יז-כ): "אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה. באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחקק במשענתם וממדבר מתנה. וממתנה נחליאל ומנחליאל במות. ומבמות הגיא אשר בשדה

לשותפות עם הרב שליט"א בקמפיין ההמונים "בכל לבבך"

מואב ראש הפסגה ונשקפה על פני הישימן". זו שירה מאד מיוחדת, שירה שמשוה רבינו לא מוזכר בה, עם ישראל שר לבדו.

הבאר כוח התורה

בחז"ל לומדים רבות משירה זו כיצד היא הדרך ללמוד תורה. בספר נגיד ומצווה (פרק שבחים על הרב זלה"ה) מביא מרבי חיים ויטאל:

כשאני חיים באתי אצל מורי זלה"ה ללמוד ממנו זאת החכמה, הלך מורי זלה"ה לטבריא, והולכני עמו, ושם היה ספינה קטנה, וכשהיינו מהלכין בספינה בתוך המים כנגד העמודים של בית הכנסת הישן, אז לקח מורי זלה"ה כוס אחד ומילא אותו מים מבין העמודים והשקה לי אותם המים. ואמר לי עכשיו תשיג בזאת החכמה, כי אלו מים ששתית היו מבאר של מרים, ומאז ואילך התחלתי ליכנס בעומק החכמה הזאת.

בארה של מרים סיימה את תפקידה כשהגיעו לנחל ארנון, הגיעו למקום שיש בו מים. כעת עם ישראל מכיר בטובת הבאר, שר לכבודה שירה. הודו לקב"ה על הזכות לשתות ארבעים שנה מהבאר, בכוחה הם ראויים להיות "דור דעה", דור מקבלי התורה. יתכן ולכך הקב"ה גלגל בדעת מייסדי המדינה, להקים פרויקט גרנדיוזי, "המוביל הארצי" להשקות את הארץ כולה ממי הכינרת. במבט לאחור אין בכך כל היגיון, הם רוקנו את הכינרת מתכולתה. אך יתכן והקב"ה רצה שמי שהכין עצמו, יזכה לשתות ממי בארה של מרים, כך שהבאר לא סיימה לגמרי את תפקידה, היא לא משקה את עם ישראל, אך היא נותנת כלים ללמוד תורה. ואגב, לעיתים האדם בדעתו מזיק לבריאה יותר מהטבע, כשייבשו את ימת החולה, חשבו שאין בביצה כל תועלת, עדיף להשתמש בשטח לחקלאות. השקיעו בזה משאבים רבים, ולאחר הייבוש התברר שהיא מנתבת את כל מי הכינרת. לתקן כבר לא הצליחו... צריך לדעת שהקב"ה ברא את העולם בחכמה, כל דבר במקומו הראוי לו, לא תמיד האדם עומד על דעת בוראו, ויכול מאד להזיק.

בשירה זו כלולים שלוש שירות. רבי משה שפירא מבאר, שירה היא מלשון שיר, בגמרא (בבא מציעא דף כו.) מבואר ששיר הוא עיגול, סגירת מעגל. ייחודיות המעגל שהוא הקו הישר בעולם, "ונחנו ביושר מעגל". ואף שהוא עגול?! כאשר רואים קו ישר אין לדעת עד היכן הוא ישר, יתכן ובכל האופק הוא ישר, קילומטרים ארוכים מכאן הוא מתעקם, הקו היחיד שאפשר לראות מכל מקום את סופו, הוא העיגול. זהו שירה, אפשר לשיר רק כאשר רואים את הסוף, כל עשרת השירות הכתובות בתנ"ך הם סיום העניין עד תומו. בשירת הבאר עם ישראל הודו על הבאר, כעת הבאר מסיימת את תפקידה, עם ישראל מודה על הזכות לשתות מהבאר ארבעים שנה.

"שבחוהו כל האומים"

בשעה שבלק ובלעם חרשו מזימות על ישראל, עם ישראל היו עסוקים בשירות ותשבחות לבורא העולם על שהצילם, באומרם (תהילים קלו, יט) "לסיחון מלך האמורי כי לעולם חסדו, ולעוג מלך הבשן כי לעולם חסדו", וכיון שעמדו בשיר ושבח לקב"ה, זכו ונצלו

מהצער שוודאי היה מנת חלקם, אם היו יודעים על רצון בלעם לקללם, וזאת מלבד הצלתם מקללותיו של בלעם, וכמאמר הכתוב (דברים כג, ו) "ולא אבה ה' אלוֹקֵיךְ לשמע אל בלעם ויהפך ה' אלוֹקֵיךְ לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלוֹקֵיךְ". באותה העת התגלה לעם ישראל את הניסים והנפלאות שעשה עמם הקב"ה, כיצד הקב"ה מציל אותם מכל צר ואויב. עשו קל וחומר בעצמם, כמה ניסי ניסים יהיה בכיבוש הארץ המובטחת אף בלא ידיעתם. כהודאה עם ישראל שר את שירת הבאר. כוח ההודאה הציל את העם מקללות בלעם.

הגמרא בנדה (דף לא:) אומרת, "מאי דכתיב (תהילים קלו, ד) "עושה נפלאות גדולות לבדו"... אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו". כך מביא במדרש תהילים (קלו, ד), "לעושה נפלאות גדולות לבדו". וכי אחר עשה עמו דבר שהוא אומר לבדו, אלא הוא לבדו יודע מה פלאים עושה, כיצד אדם נתון על המטה והנחש לפניו על הארץ, בא לעמוד הרגיש לו הנחש מלפניו, ואינו יודע מה פלאים עשה הקב"ה עמו".

בדרך זו מבאר הרב מבריסק (חדושי הגרי"ז, סטנסיל): את המזמור בתהלים (קז): "הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האמים. כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם הללו קה".

והביאור בזה, דהנה ידוע מה שהשיב רבי איצעלע מוואלאזין לשר רוסי, כששאלו מאי האי דכתיב "הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו" וכי משום שגבר חסדו על ישראל צריכים הגוים להלל לה? ענו רבי איצעלע מיד, הלא עם ישראל לא יודעים מזימות לבבכם בפטרבורג במינסטוריום להרע עליהם, וה' מפיר עצתכם הרעה, ורק אתם הגוים יודעים בחסדי ה' על ישראל, שאינכם יכולים להפק זממכם לפועל, ולכן אתם המחויבים להלל ולשבח לה' על זה.

אין אנו יודעים עד כמה "שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם". הקב"ה מציל אותנו מידם, לאו דווקא מכלה את שונאנו. לכלותם אין זה תפקידנו. הוא מפר את עצתם ומצילנו מידם. קיומינו בעולם הוא כבשה בין שבעים זאבים, בכל עת זוממין לכלותה, אנו חיים בניסים. גם חסדי האומות, "וחסד לאומים חטאת" (משלי יד, כד), כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן, שאינם עושין אלא להתגדל בו" (בבא בתרא דף י:). אין רצונם להיטיב לנו, רצונם להרוויח מחסד זה.

הבית הלוי (בראשית לב, יב) מבאר:

"הצילני נא מיד אחי מיד עשו"... דיעקב בהודעו דעשו בא לקראתו הבין דלא ימלט מאחד משני האופנים, או דעשו ילחם עמו וירצה להורגו, או דיתרצה עמו וישוב מאפו וישב עמו בשלוה ואחזה כשני אחים, ומשני האופנים הללו נתיירא יעקב, דגם טובתו ואהבתו של עשו רעה היתה אצל יעקב... "הצילני נא מיד אחי מיד עשו" שאיננו רוצה בו לא לאח ולא לעשו וביקש שיצילו משני ידים הללו.

"עשו שונא ליעקב", זו תועלת עבורנו, עם ישראל מתחזק, מתקרבים לקב"ה, מתקרבים זה לזה, האחדות גוברת. בלא שנאת עשו, הזהות

היהודית הייתה נעלמת. השנאה מזכירה לנו את יהדותנו. כך בלעם ובלק ראו כמה הקב"ה מונעם לקלל את ישראל וזאת בלא ידיעתם של ישראל, ורק הם יכולים להודות על כך.

לבטוח בקב"ה בלבד

עלינו לבטוח בקב"ה. מביא בדרכי מוסר (שמות ד, א):

רבי נחום זאב זצ"ל בנו של הסבא זצ"ל מקלם אמר: קבצן שחזור על הפתחים ובתוך הלכו פגש בבית של גביר עצום ונכנס אצלו ונותן לו נדבתו. אומר לו הקבצן הלא שמעתי עליך שאתה מסדר לאנשים כל הצטרותם מדוע אינך נותן לי כל מה שאני צריך, אומר לו הגביר: הלא אתה מחזור על הפתחים, תמשיך ככה אבל אם בא איש נכבד לגביר ומבקש שיתן לו כל מה שהוא צריך והגביר יגיד לו לך לעוד אנשים שיעזרו לך והוא יענה לו אדוני הגביר אני איש נכבד אני לא אחזור על הפתחים, אם אתה לא תתן לי הכל, אמות, ולא אחזור על הפתחים, מה יכול הגביר לעשות אתו, הוא מוכרח לעזור לו. כך גם הקב"ה, האדם שמחזור על הפתחים, הוא בוטח באנשים מזה הוא מבקש כסף ומזה הוא מבקש כבוד, הוא הולך תמיד עם תרמילים כמו עני המחזור על הפתחים, אז אומר הקב"ה תמשיך הלאה ככה. אבל אם בא אדם להקב"ה ואומר לו: רבש"ע, אם אתה לא תתן לי אמות ולא אחזור על הפתחים, אז מוכרח הקב"ה למלא כל משאלותיו. בזה ביאר הגמרא במסכת שבת (דף פט:), "לעתיד לבוא יאמר להם הקב"ה לישראל לכו נא לאבותיכם ויזכירו אתכם ויאמרו לפניו, רבוננו של עולם אצל מי נלך, אצל אברהם שאמרת לו (בראשית טו, יג) "ידוע תדע" ולא בקש רחמים עלינו, אצל יצחק שביך את עשו (בראשית כז, מ) "והיה כאשר תריד" ולא בקש רחמים עלינו, אצל יעקב שאמרת לו (בראשית מו, ג) "ואנכי ארד עמך מצרימה" ולא בקש רחמים עלינו, אצל מי נלך? אמר להן הקב"ה: הואיל ותליתם עצמכם בי "אם יהיו חטאיכם כשלג ילבינו" (ישעיהו א, יח). רואים מזה היסוד הנ"ל אם רואה הקב"ה שתולים רק בו ולא באחר אז הקב"ה ממלא כל משאלות הלב לטובה.

ובזמן האחרון שאויבנו מסביב מרימים ראש וזוממים להשמידנו, עלינו לזכור ולשנן כי אין אנו בוטחים על זה שמצאנו חן בעיני האומה הידועה, וגם לא סומכים על זה שנמצא חן בעיני יתר אומות העולם ויבואו לעזרתנו ביום רע אם יבוא חס ושלום, אלא כל מבטחנו הוא רק בשם, והוא מלכנו, ויוליכנו לקראת נצחון, נתחזק בתשובה ובמדת הבטחון ויקייים גם בנו מה שכתוב (ירמיהו לא, א-ג) "מצא חן בעיני עם שרידי חרב", כולנו עם שרידי חרב, והבטחת ה' "עוד אבניך ונבנית".

כשבוטחים בקב"ה, ורק בו, הקב"ה מצילנו מידם.

תאוות הכבוד הביאה לאי הכנת הנבואה

נלמד את הפרשה. כשבאו שרי מואב וזקני מדין לבקש מבלעם שיבוא לקלל את ישראל, אמר בלעם אני צריך לבקש רשות מהקב"ה. מבאר רש"י (במדבר כב, ח) "אם ימליכני ללכת עם בני אדם כמותכם אלך עמכם, שמא אין כבודו לתתי להלך אלא עם שרים גדולים מכם".

הרי שטען בלעם עלי להימלך בקב"ה האם מכבודי ללכת עם שרים כמותכם. בשמעם זאת פרשו זקני מדין והלכו להם, ואמרו שלא יצא מכאן כלום.

בלעם שומע את דברי ה' אך אינו מבין שאין רצונו של הקב"ה שיקלל את ישראל. הוא קורא את המפה אחרת לגמרי מחמת גאוותו ושנאתו לעם ישראל. אומר לו הקב"ה (במדבר כב, ט-כ): "מי האנשים האלה עמך"? אמר בלעם בלבו, מדוע הקב"ה שאל מי הם, כנראה הוא חושש לכבודי ולכך הוא רצה לדעת אם שרים אלו ראויים להיות בני לוויה כיאות למעמדי. ואכן כאשר השבתי מי הם, אמר לי הקב"ה "לא תלך עמהם", אינם כראוי למעמדך. וכך השיב בלעם לאותם השרים "לכו אל ארצכם כי מאן ה' לתתי להלך עמכם", וברש"י: "אלא עם שרים גדולים מכם. למדנו שרוחו גבוהה ולא רצה לגלות שהוא ברשותו של מקום אלא בלשון גסות". ואכן מביא בלק שרים נוספים אומר לו הקב"ה: "אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואך את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה", והיינו אין רצוני שתלך, וגם אם תלך לא יעלה בידך זממך לקלל את ישראל. אך אם ברצונך ללכת כי רצונך ללכת ולקלל, החפץ בידך לעשות כרצונך.

בלעם הולך לקלל, ואף שמדברי הקב"ה נראה בבירור שאין רצונו שאלך לקלל. בלעם שומע מה שהוא רוצה לשמוע - שלמעשה מותר ללכת. וכפי שבראשונה שאל את פי ה' אם ללכת, והבין שהתירוץ שאמר הקב"ה שלא ילך, הוא כי אין צורך בברכתו, אך האמת הצרופה היא שהקב"ה מקנא לכבודו, ולכן לא מתאים לו ללכת עם סגני אלופים. הוא ראוי ללכת רק עם חברי מטכ"ל... מתאוות הכבוד האדירה שקיננה בו, הבין בלעם שכל דבר טוב סביב הכבוד. ולכן כאשר עניין פעוט זה יסודר, הוא יסכים שאלך, כפי שאכן אירע שלמעשה נתן לו הקב"ה רשות ללכת. אך האמת שהרשות הייתה להליכה בעלמא, ומותנית מראש שלא יתאפשר לקלל אלא בדבר ה' בלבד, אך סבר בלעם שאחר שהקריב בפניו קרבנות ואף אכווין את הרגע בו הוא כועס, יקבל הקב"ה את דעתי, ויתיר לי הקב"ה אף לקלל את עם ישראל שנואי נפשי.

בלעם טועה בהבנת דבר ה'

בלעם אינו מבין דבר ה', הקב"ה אומר לו (במדבר כב, כ-כב), "ואך את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה", וברש"י: "ואף על פי כן וילך בלעם", אמר שמא אפתנו ויתרצה", בלעם חושב שיוכל לפתות את הקב"ה בקרבנות ובקטרוג על עם ישראל, וכך יוכל לכלותם. בלעם אינו שם לבו להבין מה הקב"ה רוצה, הוא מבין שהקב"ה מסרב כרגע, אבל פיתוי קטן יגרום לו להתרצות. מוסיף רש"י: "ראה שהדבר רע בעיני המקום ונתאוה לילך". בלעם בטוח שהקב"ה יסכים לו אף לקלל את עמו חביבו, ועל כן נתאוה לילך. שוב למדים אנו כמה בלעם מאמין בכוחה של התפלה.

ולכך הוא מתפלל מדוע, "ויחר אף אלוקים כי הולך הוא" (במדבר כב, כב). וברש"י (במדבר כב, לד): "להתריס נגד המקום היא תשובה זו. אמר לו הוא בעצמו צוני ללכת, ואתה מלאך מבטל את דבריו,

למוד הוא בכך, שאומר דבר ומלאך מחזירו, אמר לאברהם (בראשית כב, ב) "קח נא את בנך", ועל ידי מלאך בטל את דברו, אף אני אם רע בעיניך צריך אני לשוב"; בלעם בטוח שהקב"ה רוצה שיקלקל את ישראל, ומתפלל מדוע הקב"ה חזר בו. ויש להבין מהיכן בלעם הגיע למסקנא מוטעית זו, הרי הקב"ה הדגיש לו שוב ושוב אם רצונך לקלקל את ישראל, אין לך מה ללכת?

בלעם הולך "עמהם"

נלמד את הפרשה. "ויקם בלעם בבקר ויחבש את אתונו", וברש"י: "מכאן שהשנאה מקלקלת את השורה, שחבש הוא בעצמו". בלעם לא חס על כבודו, והזדרז על הבורק לחבוש את האתון כדי לצאת בזריזות לקלל את ישראל; "וילך עם שרי מואב. ויחר אף אלוקים כי הולך הוא ויתיצב מלאך ה' בדרך לשטן לו והוא רכב על אתנו ושני נערי עמו" (במדבר כב, כא-כב). המבואר בכאן שהקב"ה בחסדו נוהג אף עם הרשעים שפועלים נגד הקב"ה ומזהירים לשוב בתשובה. מבאר הגר"א (קול אליהו, צה):

בפסוק "ויאמר אלוקים אל בלעם לא תלך עמהם לא תאור את העם כי ברוך הוא". והנה אחר כך כתיב "ויאמר לו אם לקרוא לך באו האנשים קום לך אתם וגו'", ואחר כך כתיב "וילך עם שרי מואב ויחר אף ה' כי הולך הוא" וגו', ומקשים כל המפרשים כיון שאמר מתחילה לא תלך עמהם איך נתן לו אחר כך רשות לילך ההוא אמר ויתנחם? גם קשה מאד כיון שנתן לו רשות בפה מלא שילך אם כן אמאי חרה לו?

אמנם יבואר כי יש חילוק בין תיבת עם או עמו, ובין תיבת את או אתו, כי תיבת עם יורה השינוי בדבר ההוא דקמירי ופועלת שניהם על כוונה אחת ממש, וכל דבר ששניהם עושים זה הדבר על כוונה ורצון אחד וגם אין אחד נפעל מחבירו שייך לשון עם, אך תיבות את או אתו יורה שהגם שהם עושים זה הדבר ביחד אך לא על כוונה אחת ולבם אינם שוים, שכל אחד יש לו כוונה אחרת בדבר ההוא, או כשאפילו שניהם עושים על כוונה אחת אך שהאחד פועל והשני נפעל אז שייך לשון את או אתו.

והנה כאן מתחלה אמר לו ה' יתברך "לא תלך עמהם", עמהם דייקא, כי כוונתם היה שילך ויקלל את העם לכן הזהירו שלא ילך בכוונה זו לקללם, לא תאור את העם כי ברוך הוא, ואחר כך כשהתאמץ בלעם לילך אז נתן לו רשות לילך אתם, אתם דייקא, כמו שכתוב "קום לך אתם", רוצה לומר שכבר אמרתי לך שלא תלך בבחינת עמהם, בכוונה לקללם, רק "לך אתם" שלא יהיה לך דומה ללבם, ובאם היה בלעם עושה כך לא היה חרה עליו כלל, אך בלעם מחמת רשעו לא עשה כן רק "וילך עם שרי מואב", עם דייקא. [כמו שפירש"י ז"ל לבו כלבם שוה] כי חשב לקלל. לכן "ויחר אף השם" כי עבר על מצותיו, והנה אחר כך אמר לו המלאך "לך עם האנשים", והוא כמו שפירש רש"י ז"ל בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, כי חלקך עמהם וסופך ליאבד מן העולם, מדה כנגד מדה כמו שהוא רצה להיות בשיווי עמהם כן יהיה העונש בשיווי עמהם.

ונמצא ש"ויחר אף השם", מפני שציווי הקב"ה הוא "לך אתם", תלך יחד איתם אמנם כל אחד ומטרתו, הם במטרתם שתבוא לקלל את ישראל, ואתה במטרתך לעשות ציווי ה'. אך בלעם "וילך עם שרי מואב", וברש"י: "לבו כליבם שווה". שהלכו במטרה זהה לכלות את ישראל, ואינו כציווי של מקום שרק ילך 'איתם'. וכפי שללוט שהלך עם אברהם אבינו לא היה את ניסיון "לך לך מארצך", כי כל מטרתו היא לירש את אברהם ולכך הלך אתו לארץ כנען, הרי שיש הליכה למטרה משותפת, ויש הליכה יחד וכל אחד ומטרתו.

המציאות מתנגדת להעדר מציאות

"ותרא האתון את מלאך ה' נצב בדרך וחרבו שלופה בידו ותט האתון מן הדרך ותלך בשדה ויך בלעם את האתון להטתה הדרך. ויעמד מלאך ה' במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה. ותרא האתון את מלאך ה' ותלחץ אל הקיר ותלחץ את רגל בלעם אל הקיר ויסף להכתה" (במדבר כב, כג-כה). בלעם לא שת לבו לתזכורות שמשגר לו הקב"ה בזה אחר זה.

מביא המדרש (תנחומא בלק, יב):

מה ראה לקדמו שלוש פעמים? סימנים של אבות הראהו כאן, עמד לו בראשונה והיה ריוח מכאן ומכאן, שנאמר "ותט האתון מן הדרך", בשניה לא יכלה לזוז אלא לצד אחד, בשלישית אין דרך לנסות ימין ושמאל. ומה היו הסימנים, אם אילו ביקש לקלל בניו של אברהם, היה מוצא בני ישמעאל ובני קטורה מכאן ומכאן, ביקש לקלל בניו של יצחק היה מוצא בניו של עשו לצד אחד "ותלחץ אל הקיר", אלא בניו של יעקב לא מצא בהן פסולת ליגע בהן, לכך כתיב בשלישית "במקום צר". "ותרא האתון את מלאך ה' ותרבץ תחת בלעם".

רמזו לבלעם, אתה נלחם נגד אומה שיש לה שלושה אבות. מביא רבי יונתן בן עוזיאל: וקם מלאכא דה' בדוחקא (ויעמוד מלאך ה' בדוחק - שביל צר) דמיצע ביני כרמייא (שבאמצע בין הכרמים) אתר דאקים יעקב ולבן אוגר וקמא מצטרא מיכא ושכותא מציטרא מיכא (מקום שהקים יעקב ולבן גל ומצבה מצד זה ומצבה מצד זה) וקיימו דלא למעיבר דין תחום דין לבישא (והשביעו שלא לעבור זה הגבול להרע); מרמזים לבלעם אתה הולך נגד הברית של לבן ויעקב. בלעם לא מקבל את הסימנים הללו, הוא ממשיך בדרכו.

טענות האתון לבלעם

"ותרא האתון את מלאך ה' נצב בדרך וחרבו שלופה בידו ותט האתון מן הדרך ותלך בשדה ויך בלעם את האתון להטתה הדרך. ויעמד מלאך ה' במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה. ותרא האתון את מלאך ה' ותלחץ אל הקיר ותלחץ את רגל בלעם אל הקיר ויסף להכתה" (במדבר כב, כג-כה).

מכיון ולא הועילו ניסיונות המלאך למנוע את בלעם מלהמשיך בדרכו, על ידי דחיקת רגלי האתון. עושה הקב"ה עמו חסד. הקב"ה עושה נס אדיר, שנברא בערב שבת בין השמשות, פותח את פי האתון. מתבקש שהאתון תוכיח אותו על הליכתו נגד רצון ה', אך לא.

אומר הפסוק (במדבר כב, כו-ל): "ויוסף מלאך ה' עבור ויעמד במקום צר אשר אין דרך לנסות ימין ושמאול. ותרא האתון את מלאך ה' ותרכב תחת בלעם ויחר אף בלעם ויך את האתון במקל. ויפתח ה' את פי האתון ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים. ויאמר בלעם לאתון כי התעללת בי לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך. ותאמר האתון אל בלעם הלוא אנכי אתנך אשר רכבת עלי מעודך עד היום הזה ההסכן הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא".

האתון מוכיחה אותו בדרך עקיפה. מתי הפעם האחרונה שסטית מהדרך? זהו נס אדיר הגדול מפתחת פיה. האתון שינתה מרגילותה ומעולם לא סטתה מהדרך! וכי אינך מבין שאם אני סוטה כעת שלוש פעמים זהו סימן שהדרך בה הנך הולך איננה טובה?! ועל כך נתבע בלעם. יש לו שלושה סימנים שאינו הולך כרצון ה', והוא אינו שת לבו לזאת. וההיפך, הוא מכה את האתון על שהיא שמה מראה לנגד עיניו. הרי לנו שבלעם בוחר בכל כוחו בדרך השלילה.

ולכאורה, מהלך הדברים תמוה ביותר. המלאך מונע לחלוטין את מעבר האתון והיא רובצת על מקומה. בלעם שלא יודע ממעשהו של המלאך, רואה את האתון רובצת. המעשה המתבקש ביותר מבחינתו הוא להכותה עד שתקום כמנהג עגלונים חשובים דכאן. רק מכה בלעם את האתון, והיא פותחת את פיה. זהו נס עצום שהוצרך לבוראו בששת ימי בראשית בערב שבת בין השמשות, שאף האתון שאין בה כוח הדיבור תדבר אל בלעם. ואינה מוכיחתו על שהלך לקלל את ישראל, היא טוענת מה אתה מכה אותי? וכי אי פעם התעללתי בך כפי שעשיתי עתה?

ובלעם, נשמתו אינה פורחת מגופו בהלם, הוא מגיב "לא", והאתון אינה מגיבה הרי שניצחונה מובטח. ומדוע האתון צודקת, ששיב בלעם, אמת. עד עתה לא התעללת בי, ועתה מעלת בתפקידך, ומגיע לך מכות ככל אתון שרובצת על מקומה, הלא אף מדין צער בעלי חיים מותר הדבר?

בלעם רואה את הבריאה כפי חפצו

יש להקדים. בלעם מודה לאתון על דבריה, והנה תפנית נוספת (במדבר כב, ל-לד): "ויגל ה' את עיני בלעם וירא את מלאך ה' נצב בדרך וחרבו שלפה בידו ויקד וישתחו לאפיו. ויאמר אליו מלאך ה' על מה הכית את אתנך זה שלוש רגלים הנה אנכי יצאתי לשטן כי ירט הדרך לנגדי. ותראני האתון ותט לפני זה שלש רגלים אולי נטתה מפני כי עתה גם אתכה הרגתי ואותה החייתי". המלאך אינו מוכיח את בלעם על לכתו נגד רצון ה', הוא מקשה מדוע הכית את אתונך, על אף שבלעם ואתונו כבר הסתדרו ביניהם בהסכם הפיצויים?

בלעם טעה בתפיסת המאורע כולו. הקב"ה מסכים שתלך איתם, אך לא "עמם". בלעם אינו שת לבו לדבר. הוא משנה את היוצרות. כל מה שנאמר הוא כפי רצונו. הקב"ה אומר לו לך ואינך יכול לקלל, והוא בטוח לשכנע את הקב"ה לשנות את רצונו.

הקב"ה נותן לכל אדם סימנים איך לנהוג בדרך הנכונה אף שהוא בחר ברע. דהנה אירע עמו נס עצום. מעולם אתונו לא שסטתה בדרך או רבצה תחתיה, בכדי שכעת שכל המקרים קרו יחד לראשונה, יהיה זה רמז לבלעם שמשוהו כאן לא תקין. והוא לא רוצה להבין את הרמז. אומרת לו האתון זה קרה אי פעם? אינך רואה שהיום קרה משהו מיוחד? וכי לא הבנת שנעשה לך נס עימי שנים רבות, שמעולם לא נטייתי מהדרך, ומעולם לא לחצתי את רגלך לקיר, ואף מעולם לא רבצתי על מקומי, וכל אלו אינם כדרך האתונות, ובדיוק היום קרו כל השינויים המפליגים הללו שנעשיתי כדרך כל האתונות, ועל כך אתה מכה אותי? הלא עליך להבין שהשתנה משהו!

מרחיב בזה רבינו בחיי (במדבר כב, כג-כח):

חפץ גדול היה לאותו רשע לקלל את ישראל, שאין לך אדם בעולם שיראה בדרך הסימנים שראה הוא שלא יחזור, וכל שכן מנחש וקוסם כמוהו שכל אומנותו היתה "לקראת נחשים", כי מתחלה נטתה האתון מן הדרך הישר ועקמה כנגד השדה, זהו שאמר: "ותט האתון". שניה: "ותלחץ אל הקיר ותלחץ את רגל בלעם", רמזה לו בטול פסיעותיו ועכוב הליכתו כי אין רצון הקב"ה על הכוונה שהיה הולך, שלישית: "ותרכב תחת בלעם", שרבצה תחתיו ולא רצתה ללכת כלל, וכל אלה רמזים לו כי אותו הדרך לא בחר בו ה', רביעית: הנס הגדול שנעשה בדבור האתון, ובכאן פירש לו כי כוונתו רעה בענין הדיבור... חמישית: נתפרש לו הדבר יותר כדי לבטל הליכתו על הכוונה שהיה בה, ועל כן נגלה אליו מלאך ה' ואמר לו בפירוש: "הנה אנכי יצאתי לשטן", בעבור כי היה הולך על הכוונה רעה "וירט הדרך", כי הקב"ה אמר לו שילך בדרך על מנת שלא לקלל, זהו שאמר: "קום לך אתם", והוא ירט הדרך, כלומר עיות הדרך והולך לנגדי. ואחר כל זה הזכיר שיחזור מן הדרך, זהו שאמר: "לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי בדרך ועתה אם רע בעיניך אשובה לי".

אך בלעם משיב, לא. ומבין שעצם השינוי הוא רמז שמשוהו כאן לא תקין. אמנם עד שלא אמרו לו ברחל ביתך הקטנה לא הבין בלעם מהו רצון ה'. כי אם לאדם יש אינטרסים, יש נגיעות. יש מדות רעות. כל ראייתו מושפעת מהם והוא לא יכול להבין שיש אמת אחרת. וכאשר משהו לא הולך כפי חוט חשיבתו, הוא בא בהתרסה כלפי בורא העולם, מדוע אתה הורס את התכנית שרקמנו יחד...

כליה ברגע קט

מגיע בלעם אל בלק, ומקריבים קרבנות למול מחנה ישראל, עומדים שניהם בהרי מואב וצופים על מחנה ישראל ומחכים בכל עת לרגע בו בורא העולם יכעס כמדי יום. אומרת הגמרא בברכות (דף ז):

ואין כל בריה יכולה לכזין אותה שעה, חוץ מבלעם הרשע, דכתיב ביה (במדבר כד, טז) "ויודע דעת עליון". השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע? מלמד, שהיה יודע לכזין אותה שעה שהקב"ה כועס בה, והיינו דאמר להו נביא לישראל (מיכה ו, ה) "עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב".

מאי "למען דעת צדקות השם", אמר רבי אלעזר: אמר להם הקב"ה לישראל: דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע, שאלמלי כעסתי, לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט; והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק (במדבר כג, ח) "מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם השם", מלמד, שכל אותן הימים לא זעם. וכמה זעמו, רגע. וכמה רגע, אמר רבי אבין ואיתימא רבי אבינא רגע כמימריה.

העולם חייב להתקיים במדת הדין, בזמן זה רצה בלעם לעורר את מדת הדין, בלעם יצא למדבר להזכיר את חטא העגל שכנגדו מגיע לישראל כליה (רש"י במדבר כד, א), וכך להעיר את כעסו של מקום ויתעורר דין הכליה שעל עם ישראל, מחמת חטא העגל. ולא עלה בידו מחסדיו של המקום שלא כעס בימים אלה. הקב"ה יכל להמשיך את דרך העולם, תפעל בכל יום מדת הדין אך הקב"ה ימנע ממנו לקלל באותו הזמן. מדוע צריך לשנות את סדרי הטבע? הקב"ה מראה לעם ישראל, אני משנה את סדרי הטבע עבורכם, עבור העם הנבחר שמודה לקב"ה.

לכך אומרת הגמרא בבבא בתרא (דף יד:) "משה כתב ספרו ופרשת בלעם", עם ישראל לא ידעו מה היה בערכות מואב, הקב"ה אמר למשה לכתוב את הניסים שהיו עמם, כדי שידעו שגם מי שפועל בכל כוחו להרע לעם ישראל, הקריב קרבנות, פעל בעין הרע, רצה לקלל במדת הדין, לא הועיל בזממו. כיון שעם ישראל הודו לקב"ה בשירת הבאר, זכו להצלה מזממת בלעם ובלעם.

ומאידך, בלעם רצה לקלל ונמצא מברך. איתא בילקוט שמעוני (תשעא) "וגדולה ברכה שברך בלעם את ישראל מברכות שברך יעקב את השבטים ומברכות שברכם משה כשברך יעקב את השבטים הוכיח את ראובן ואת שמעון ולוי אף משה לא ברכן עד שהוכיחן תחלה, אבל בלעם כשברכן היו ברכותיו שוות ואין בהם פגם לפיכך גבה דעתן של ישראל ובאו לידי תקלה בעצת בלעם". בזמן בו עם ישראל שמעו את ברכתו של בלעם, הם כלל לא ידעו מזממתו. עם ישראל הודו לקב"ה בשירת הבאר, ובשמעם את הברכות, הודו גם עליהם. אך בברכות בלי די, טמונה גאוה, כשאדם מתגאה, הוא שאנן. השאנן יכול ליפול בקלות. הוא לא מנסה לתפוס בכל מעשה את החלק החיובי והקדוש שלו. הוא שאנן.

מלאך רע עונה אמן

יש להבין מדוע ברכות אלו נאמרו לבלעם ולא נאמרו לנביא מישראל? מבאר רבינו בחיי (במדבר כג, י):

ולמדנו מכלל דברי המשל הזה שיספר בשבחן של ישראל ומעלתם הגדולה מצד ראשיתם ואחריתם שינחלו כל העולם הזה, שיזכו לתחית המתים לחיי העולם הבא שאחר התחיה, ובאר בזה כי ישראל לבדם הם נוחלים כל זה עד שהוא עצמו כשבא לקלל בך עצמו בברכתם, ואילו שמענו הבטחות מופלאות כאלו מפי נביא אחד מנביאי ישראל, לא היה כבודנו ותפארתנו כל כך כמו עתה ששמענו מפי נביא אומות העולם

שהוא קטיגורנו ונאמן בזה יותר מאחר, שהוא מלאך רע ועונה אמן בעל כרחו.

מרחיב בזה הרב וולבה (שיעורי חומש בראשית לב, כז) בביאור רצון יעקב שיודה עשו על ברכות יצחק:

"ויאמר שלחני כי עלה השחר ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני" (בראשית לב, כז). וברש"י: "ברכתני", הודה לי על הברכות שברכני אבי, שעשו מערער עליהם". ולהלן (בראשית לב, כט) פירש רש"י "בכה המלאך ונתחנן לו וכו' ולא רצה יעקב, ועל כרחו הודה לו עליהן". למה התעקש יעקב ששרו של עשו יסכים לברכות? ומה היה קורה אילו המלאך לא היה מסכים לברכות, האם ברכותיו של יצחק זקוקות ל'הסכמה' כדי שיחולו על יעקב?

הגמרא בעבודה זרה (דף ג.) אומרת שלעתיד לבוא הגויים יבקשו שכר בעולם הבא כמו כלל ישראל. ואומר להם הקב"ה שישאל קיימו את התורה והם מקבלים שכר. ואיתא שם: "כך אומרים העובדי כוכבים לפני הקב"ה, רבוננו של עולם ישראל שקבלוה היכן קיימו? אמר להם הקב"ה: אני מעיד בהם שקיימו את התורה כולה. אומרים לפניו: כלום יש אב שמעיד על בנו? ... אמר להם הקב"ה: מכם יבואו ויעידו בהן בישראל שקיימו את כל התורה כולה. יבא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד עבודת כוכבים, יבא לבן ויעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל, תבא אשת פוטיפרע ותעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה, יבא נבוכדנצר ויעיד בחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם".

רואים כאן שדבר נחשב לטוב רק כאשר כוח הרע מודה שהוא טוב. כל זמן שכוח הרע עדיין אינו מסכים שהוא טוב - אף שהבורא עולם יודע שזה טוב - אין זה מספיק. הגויים עצמם צריכים להסכים שהכלל ישראל קיימו את התורה. זהו כלל, הרע צריך להסכים שהטוב הוא טוב, וזה יסוד הניסיון, שכל עוד שלא עמד אדם בניסיון עדיין יש מקום לרע לקטרג, צדיקים צריכים לקבל את הסכמת הרע, ולכן רצה יעקב אבינו ששרו של עשו יודה לו על הברכות שקיבל מאביו.

"בקמים עלי מרעים תשמענה אזני" (תהילים צב, יב). אמר רבי ישראל סלנטר ז"ל 'שכשנאי שומע את שונאי מדברים עלי אני מקשיב היטב, כי זה נוגע אלי איך שונאי מדברים עלי, כי כל עוד יש להם טענות עלי זה ראייה שאינני טוב לגמרי'. הטוב צריך להיות כל כך ברור עד שאפילו השונאים יסכימו עמו, שלא יהיה שייך על זה שום קטרוג, אם יש מקום לקטרג על הטוב, זה סימן שהוא עדיין איננו מושלם, זה גם העניין שמלאך רע עונה אמן בעל כרחו (שבת דף קיט:), שאפילו המלאך הרע צריך להסכים שהטוב הוא טוב.

לכך נצרך יעקב שיודה עשו על קבלת הברכות, כי כל עוד לא הודה לו עשו על הברכות, אין נחשב הדבר לכולם ללא שיבטל הרע על ידי הסכמתו והודאתו לטוב. כיון שאין שם הדבר טוב אמיתי עד שיהא הוא טוב לכל הבריאה, שזוהו שלימות הדבר. שלכל טוב הוא. לכך צריך ששני המלאכים הבאים לבית יענו אמן בעל כרחם, שלימות הבריאה הוא שכל הבריאה ואף כל הרע מצטרפים לברך את

האדם. ומעתה, כאשר בלעם - כוח הרע מברך את עם ישראל, זהו שלימות הבריאה, שאף הרע מצטרף לברכות.

כוחו של בלעם

וביותר, הגמרא אומרת בסנהדרין (דף קה.), "הוא בלעם, הוא לבן הארמי". אם מצאצאיו, אם גלגולו, ואם שפעל מכוחותיו. הנוגע לנו שאף עליו אנו אומרים בהגדה של פסח בפתיחת "מגיד": צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקר את הכל. שנאמר (דברים כו, ה) "ארמי אבד אבי וירד מצרימה". מבאר המהר"ל (גבורות ה', נד):

וכאשר תעמיק בדבר הזה תמצא ענין עמוק מאוד, ויש לך לדעת השתלשלות קדושת יעקב במדרגתו והשתלשלות לבן שבשביל זה רצה לבן לעקור את הכל, ומבלי סבה היה רוצה לבן לעקור הכל תמיד... כלל הדבר רז"ל בחכמתם ידעו ענין לבן הארמי, ובמה שהיה דבק ושהיה הפך אל יעקב, ומצד שהיו הפכים ביחד לגמרי היה רוצה לאבד את הכל... כי יעקב היה הפך לארם וארם היה הפך ליעקב... אמנם כאשר בא יעקב אל ארם היה ארם מתנגד לו לגמרי ורצה לעקור את הכל, כי ארמי הזה אינו בכלל המציאות כלל ואינו נכלל בו ואינו מתייחס אל המציאות כלל אבל הוא עם שאין שם מציאות עליו, לכך התנגדות הזה כאשר יתנגד ההעדר אל המציאות שזהו התנגדות גמור...

ומפני זה היה ארם הפך יעקב רוצה לאבד את יעקב מצד שהם הפכים, וזה כי יעקב הוא מציאות העולם בודאי כי ארם כאין נחשב ויעקב ובניו עיקר מציאות עולם, נמצא כי ארם היה רוצה לעקור את יעקב מכל וכל כי הם הפכים בודאי, ולפיכך היה התנגדות יעקב וארם כמו הפכים ההעדר אל המציאות, לכך היה רוצה לעקור הכל כי ההעדר הוא מתנגד למציאות לגמרי.

לבן הוא המתנגד הגדול ביותר ליעקב אבינו. יעקב הוא כוח "תתן אמת ליעקב" (מיכה ז, כ), לבן כנגדו משתדל בכל כוחו לרמות, רימה את יעקב במשכורתו מאה פעמים! כוח האמת מול כוח השקר זהו מציאות כנגד העדר מציאות, זו השנאה הגדולה ביותר. הגמרא בשבת (דף קד.) אומרת: "ומאי טעמא שיקרא אחדא כרעיה קאי (כל אות ואות שבו עומדת על רגל אחד - רש"י) ואמת מלבן לבוניה? (מושכבין תחתיה אותיותיה כמין לבינה, דאל"ף הרי יש לה שתי רגלים ומושבה טוב, ורגל השני רחב - רש"י; וכן הוא באותיות מ' ות') מתרצת הגמרא: קושטא קאי (האמת קיימת), שיקרא לא קאי (שקר אינו מתקיים)".

יש להוסיף בזה. מדוע אומרים "ארמי אובד אבי וירד מצרימה", וכי מלבן ירדו ישירות למצרים, הרי עברו בארץ ישראל עשרות שנים? ועוד, מדוע מזכירים את לבן כליל הסדר שהוא יותר גרוע מפרעה, וכי באים לשבח את פרעה שהוא טוב ומיטיב לעומת לבן? מבאר החתם סופר (גיטין דף יז.): "היה יכול להתעכב בבית לבן רד"ו שנים במקום שירד למצרים והיה מתקיים שם "בארץ לא להם", אלא גלוי לפניו שלבן בקש לעקור הכל, על כן הגלום למצרים שאין גזירת

פרעה קשה כל כך, והיינו "ארמי אובד אבי" לעקור הכל על כן "וירד מצרימה"; עתידה הייתה הגלות להיות בארם נהריים, כיון שלבן יותר גרוע ומאוצרו לא היו יוצאים כלל, הועברה הגלות למצרים. ומכיון ואף ללבן יש חלק בגלות, בלעם שהוא מכוחו פעל להרע לישראל.

אי הריגת בלעם כהכרת הטוב ללבן

ואכן, כאשר נלחמו ישראל במדין הרג פנחס את בלעם. מה עשה שם בלעם? מבאר רש"י (במדבר לא, ח), "בלעם הלך שם ליטול שכר עשרים וארבעה אלף שהפיל מישראל בעצתו, ויצא ממדין לקראת ישראל ומשיאן עצה רעה. אמר להם אם כשהייתם ששים רבוא לא יכולתם להם, ועכשיו ב"כ אלף אתם באים להלחם. נתנו לו שכרו משלם ולא קפחוהו". מוסיף בתרגום יונתן בן עוזיאל:

וית בלעם בר בעור קטלו בסיפא (ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב), והוה כיון דחמא בלעם חייבא ית פינחס כהנא רדיף מן בתרוי (והיה כיון שראה בלעם החוטא את פינחס הכהן רודף אחריו), עבד מלתא דקוסמין ופרח באור שמיא (עשה דבר של קוסמים ופרח באור השמים), מן יד אידכר פינחס שמא רבא וקדישא ופרח בתרוי ואחדיה ברישיה ואחתיה (מיד הזכיר פינחס את השם הגדול והקדוש ופרח אחריו ואחוזו בראשו והורידו). שלף סיפא ובעא למקטליה פתח פומיה במילי תחנונין ואמר לפינחס (שלף חרב וביקש להרגו פתח בלעם את פיו בדברי תחנונים ואמר לפינחס): אין תקיים ית נפשי משתבענא לך דכל יומין דאנא קיים לית אנא מלטיט ית עמך (אם תקיים את נפשי אשבע לך שכל הימים שאני קיים אין אני מקלל את עמך - עד עתה לא שב בלעם מרצונו להצר לישראל).

עני ואמר ליה (ענה פנחס ואמר לו): הלא אנת הוא לבן ארמא דבעית למישיציא ית יעקב אבונן ונחתת למצרים בגין למובדא זרעא (הלא אתה הוא לבן הארמי שרצית להכרית את יעקב אבינו וירדת למצרים כדי לאבד את זרעו), ומן בתר דנפקו ממצרים גריתא בהון עמלק רשיעא (ומיד אחרי שיצאו ממצרים גרית בהם עמלק הרשע), וכדון איתגרתא איתגרא למילוט יתהון (ועתה גרה התגרית בהם לקלל אותם). וכיון דחמיתא דלא אהנין עובדך ולא קביל מימרא דה' מינך (וכיון שראית שלא הועילו מעשיך ולא קבל מאמרו של ה') ממך את דבריך, אמליכת מלכא בישא ית בלק למוקמא ית בנתיא בפרשת אורחתא למטעיא יתהון (יעצת עצה רעה את בלק להעמיד את בנותיו בפרשת דרכים להטעות אותם), ונפלו בגין כן מנהון עשרין וארבעא אלפין (ונפלו בעבור כך מהם עשרים וארבעה אלפים), בגין כן לית אפשר תוב למקיימא ית נפשך (בעבור כן אין אפשרות שוב לקיים את נפשך), ומן יד שלף סיפיה מן תיקא וקטליה (ומיד שלף חרבו מן נתיקה והרגו).

בלעם היה בעצה להצר לעם ישראל במצרים, ולהעבידם בעבודת פרך בלעם הוסיף והסית את עמלק להילחם בישראל, בזמן שהענין לא הגין עליהם. ברפידים שרפו ידיהם מן התורה, הרג עמלק את כל החוטאים שיצאו מהענין. לאחר חטא המרגלים היו שיצאו מהענין להעפיל אל ארץ ישראל, בא עמלק והרג בהם. כשמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד, בא עמלק להילחם בהם.

"לכה איעצך"

מוסיף בלעם ובזמן בו אינו מצליח להגשים את רצונו לקלל את ישראל, פועל לשכנע את אומות העולם לפרוץ את גדרם בזימה, ובכך להחטיא את ישראל. הרי שתפקידו של בלעם לקרב את אומות העולם לבוראם, והוא מונע מהם להתקרב, ואף מחטיאם. דהנה בלעם רואה שאינו יכול לקלל את ישראל, ואף בלק מבין זאת באומרו (במדבר כד, י-יז) "ויחר אף בלק אל בלעם ויספק את כפיו ויאמר בלק אל בלעם לקב איבי קראתיך והנה ברכת בך זה שלש פעמים. ועתה ברח לך אל מקומך אמרתי כבד אכבדך והנה מנעך ה' מכבוד".

בלעם שהוא הסמל לקנאה התאוה והכבוד, מבין שכבוד מלכים שהוא ייחל לקבלו, כבר לא יקבל. ביזיונות דווקא כן. גם כסף וזהב מלוא ביתו של בלק, הוא לא יקבל. הוא מבין שעליו לברוח כדי לא לקבל ביזיונות, אך עדיין הוא מנסה לקושש מעט כבוד, ואומר לבלק: "ועתה הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים... אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת". וברש"י: "אראנו", רואה אני שבחו של יעקב וגדולתן, אך לא עתה היא, אלא לאחר זמן. "וקם שבט", מלך רודה ומושל. "ומחץ פאתי מואב", זה דוד". שבלעם מתנבא שדוד המלך יכבוש את מואב, ועד אז ישראל לא ייגע במואב.

בלק בשמעו זאת אינו אומר אשוב לעיסוקי, הוא חפץ לשמוע את עצת בלעם בכדי לפגוע בישראל. אומר לו בלעם, "אלוקיהם של אלה שונא זימה". לך והחטיאם, כנגד גדרם של אומות העולם בעריות. ואכן בלק מוציא את בנות עמו להזנות את ישראל, ועלה בידו שמתו במגיפה עשרים וארבע אלף מישראל, ולדעת רש"י (במדבר כה, ה) מתו אף מאה חמישים ושבעה אלף ושש מאות החוטאים. מדוע עשה זאת, הלא עם ישראל אינו בדעה להזיק לו? הרי שרצון בלק ובלעם להצר לקבוע את מציאותם בעם ישראל ולהצר להם, אם לא בקללה לפחות להחטיאם. זוהי דרכו של בלעם וכך היא מידתו שכאשר אינו מצליח לנצח את ישראל, הוא פועל לקרר את האומות שלא ילמדו מעם ישראל ואף יחטאו בעצמם ויחטיאו את ישראל.

ה' יעזור שנזכה לעשות רצון ה' בבריאה.